

20
147

A LEFOLYT ÉVEK TÖRTÉNETÉBŐL LEVONT

ORSZÁGGYÜLÉSEN KIVÜLI

NÉZETEK

A JÖVŐ IRÁNTI KÖTELESSÉGEINKRE NÉZVE.

Dr. Vissza József.

BUDAPEST.

LÉGRÁDY TESTVÉREK

1874.

DE BALLAGI GÉZA.

Ugy hiszem, nem mondok valami valótlan-
ságot akkor, ha jelen soraimat abbéli állítással
kezdem, hogy még a legvérmesebb deákpárti
honpolgár is belátja jelenleg azon tovább el
nem vitázható tényt, hogy hazánk lakói helyzete
1861-től a mai napig vagyis a lefolyt 12 év
alatt, a reánk sulyosodott rendkívüli terhek ará-
nyához vajmi keveset haladott szellemileg előre,
míg ellenben erkölcsileg és anyagilag csak is
sülyedett.

Azt is be fogja ismerni mindenki, hogy egy,
legalább jelen viszonyok között a véghatárig
terhelt országban, sokkal nehezebb a már lé-
tező súlyos terhek fedezésén kívül még a hi-
ányzó intézményeket és szükséges beruházásokat
is pótolni, melyek nélkül szellemi és anyagi ha-
ladás nem is gondolható, mint volt 1861-től
kezdve, a hol az ország anyagi ereje még ki-
merítve nem volt.

És daczára, hogy a mondottakat mindenki
belátja és beismeri, vajjon nem kétségbeejtő-e
naponként tapasztalni, hogy a kormány és a

képviselőtestület is, nemcsak hogy nem tesznek mit sem viszonyainak jobbra fordulta tekintetében, hanem éppen az ellenkezőt vagy is azt teszik, a mi az örvényhezi már is gyors közelédést szükségképpen rohamos sebességgé változtatja által.

Ha valamely súlyos test helyéből kimozdítva lefelé indul, futása mindig gyorsabb és feltartóztatása s illetőleg helyérei visszahozatala mindig nagyobb erőből leendő feltételezve, mentől tovább halad, és nálunk, noha hazánk 1861-től, de különösen 1867-től indult lefelé és jelenleg majdnem az örvény szélén van, mi sem történik azon közös összetett erő központosítására, mely a vészterhes rohamot feltartóztatassa és hazánkat biztos helyére visszaterelje, hanem még az eddigi központosított, de egyenként már is bizonyosan gyenge külön erők is szétszakadoznak egymástól, és egy-egy pártból pártok alakúlnak, melyek egyenként véve összezúzathatnak ugyan, de hazánk szomorú rohamát már csak feltartóztatni sem képesek.

Minden megalakult különpártnak megvan a saját honboldogító programja, kivéve azon egyet, hogy pártoskodás helyett egymással kezét fogjanak, habár csak azon időre is, mely a vészteljes roham fentartóztatására megkívántatnók.

Már pedig nemcsak az újonnan megalakult külön pártoknak nincs ez idő szerint gyakor-

lati értelme, hanem három év óta a szorosán vett deákpárt és a középpárt külön állásának sem volt meg a szükségessége.

Mínthogy pedig a roham feltartóztatva és hazánk — habár hosszasabb és nehéz tevékenység által — biztos révbe visszaterelve csak is azon egyetlen egy esetben gondolható, ha a deákpárt a balközéppárttal kölcsönösen kezefogva, a megkívántató központosított erőt létrehozza, szükségesnek tartom mindenek előtt ezen pártok állását a multban történetileg érinteni s egybeolvadásuk eddigi és talán még jelenleg is némileg fennálló akadályát röviden érinteni.

Ez idő szerint ki sem fogja tagadhatni, hogy hazánk anyagi hanyatlása 1861-ik évben vette kezdetét. A mily nagy volt a nemzet 1861-ben a közjogi téren, oly tévesen járt el a rendelkezése alá visszaadott belintézmények tekintetében.

Itt lerontatott egyszerre és azonnal minden, mielőtt a jobb a vagy csak valami más, ha rosszabb is, felépítettett volna.

A romok helyét veszedelmes elvek, ezek között az adófizetés megtagadása, az ideiglenes birói és közigazgatási közegek megvetése, Magyar-Erdély- és Horvátországok külön törvény és közigazgatás szerinti kormányzata stb. töltötték be, *a mely elvek a nagy tömeg által befogadva, nem csak 1867-ben; hanem még mai nap is gyakorolják kárteköny befolyásukat.*

Végre bekövetkezett az 1867-iki közjogi kiegyezkedés.

Ezen kiegyezkedést a deákpárt, mint annak létrehozója, már eleve sem tökéletes, sem kielégítőnek nem tartotta, hanem elfogadta azt, mint egyelőre jobbat ki nem eszközölhető kezdeményezést azon ünnepélyes ígérettel, *a hiányzó belintézmények észszerű létrehozása, az ország szellemi és anyagi erejének kifejlése után és alapján s az adandó körülményekhez képest, békés törvényes úton a közösügyi meghatározott időre kötött egység tágításán és a hiányzó állami követelmények visszaszerezésén is fáradozni.*

Az ellenzék nem osztotta e véleményt, az ellenzék éppen az 1867-iki viszonyokat tartotta alkalmasaknak az állami önállóság követelményei nagyobb fokbani kieszközlésére, a midőn azonban az ország alkotmányos többsége a közösügyi egyezséget mindamellet is létrehozta s ezen egyezés alkotmányos törvénnyé vált, *akkor az ellenzék követte el az első tévedést, a menyiben az alkotmányos úton törvényre emelt egyezés ellenében szenvedő álláspontot foglalt el.*

Ezen tévedés az ellenzék egyedüli hibája, melybe önkénytelenül belésodorta nemzetünk egyik nagy részét a lajtántúli kormány évszázados ellenséges eljárása és különösen 1861-től egész 1867-ig folytatott politikája, mely élete utolsó perczeiben sem engedett a nemzet igaz-

ságos követelményeinek önszántából, hanem a méltányos kiegyezkedés helyett az erőszakos önkényt vette alkalmazásba.

Hogy ezen eljárást közvetlenül követő 1867-ik évben nálunk a lajtántúli politika ellen a legnagyobb bizalmatlanságnak kellett szükségképpen léteznie, az természetes; nem is csodálkozhatott tehát senki, hogy a nemzet első és legszentebb kötelességei közé sorozta a kötendő kiegyezkedés esetében oly jogok után törekedni, melyek a létrehozandó egyezség maradandósága mellett egyuttal a nemzeti jóllét kifejlődését is biztosítandják.

E jogok kivívható mennyiségére eltérhetett ugyan a nemzet képviselői véleménye, a mint hogy el is tért, hanem ki sem fogja tagadhatni, hogy a deákpárt 1867-ben soha sem érte volna el még a létező államjogi eredményeket sem, ha az ellenzék erélyesebb, noha szinte a magyar államjog határai között mozgó több utáni követelése által hatályosan nem támogattatik; az sem tagadható, hogy a kötött államjogi kiegyezkedés, legalább pénzügyi tekintetben, határozottabb jogositványokkal volt felruházandó. Az ellenzék most említett nevezetes szolgálata a létrejött kiegyezkedés tekintetében, továbbá követelményeinek nem csak jogos, hanem azok egy némelyikének utólag csaknem elkerülhetlenné beigazolt szükségessége egyáltalában nem

érdemelte meg azon álláspontot, melyet a kormány és később a kormány pártja ellenében elfoglalt, és a deákpárt szabadelvű töredéke életbe léptetni gyengeségből megengedett.

Sőt ellenkezőleg, a kormány érdekében állott volna, czélszerű rendszer szerinti beligazgatás által a mérsékelt ellenzék bizalmának megszerzése után törekedni, s e pártot idő előtti elveinek felfüggesztésére bírva, azt a szabadelvű hazafias deákpárttal nem csak kiegyeztetni, hanem az ekként létesítendő új pártból idővel magát a kormányt is újra alakítani. Csak is ezen eljárás válhatott volna az ország javára *és csak is ezen az úton voltak az 1867-ki kiegyezkedés hiányai idővel és békés úton az ország valódi érdekében javíthatók.* Hogy pedig a kormány ilynemű eljárásának mi sem állott útjában, igazolja a mérsékelt ellenzék 1870-iki programja, mely a kötött államjogi kiegyezkedést elfogadva, annak saját elve szerinti módosítását csak is idővel és a lehetőség határai között, békés uton tűzte ki céljául, a mi körülbelül a deákpárt szabadelvű részének ezen államjogi kiegyezés tekintetében már eleve elfoglalt elvével azonos.

A kormány most említett feladatának azonban nem felelt meg, sőt ellenkezőleg, a mérsékelt hazafias pártok kiegyeztetése helyett, első céljául saját függetlenítését tűzte ki nem csak

a mérsékelt ellenzék, hanem még a szabadelvű deákpárt ellenében is.

Ez volt az első magyar kormány egyedüli célja, az *ügynevezelt vakon engedelmeskedő kormánypárt létesítése* cél, s ezen téves kezdeményezésnek tulajdoníthatók a lefolyt évek nemcsak káros cselekvényei, hanem a még károsabb mulasztásai is.

Vakon engedelmeskedő kormánypártot csak is az önérdek kielégítése és a szabadelvű mérsékelt pártok egymástóli távortartása által lehetvén összehozni, az ország összes hivatalai és csak némileg is nélkülözhető jövedelme, e párt alakítására fordítottak; a hazaszeretet, a hazafias öntudat, a képesség nem tartoztak a megkívántató kellékek első sorába, hanem csakis a feltétlen engedmesség; *holott egy országban, melyben minden belintézmény, a legkisebbtől a legnagyobbig, ujonnan volt felépítendő, s mely ezen óriási építkezésnek megfelelő értelmes munkások bőségével a nélkül sem dicsekedhetett, a munkában célszerűen haladni csak is úgy lehetett volna, ha a szakemberek a legnagyobb óvatossággal az egészről választatnak.*

A párt létrejövetelének későbbi életjelét abban tartotta szükségesnek adni, hogy a szabadelvű deákpárt józan elvét a megkötött 1867-iki egyezkedés tekintetében elhagyva, magát a *ki egyezkedést sérthetetlen örök időre kötött oly dogmának állította, melynek az idővel és törvényes eszközök*

által megváltoztatása utáni még oly jogos törekvés a forradalom utáni törekvéssel azonosított.

Ezen új elv meg is felelt céljának, vagy is lehetetlenné tette a szabadelvű mérsékelt pártok közeledését, s lehetségesítette a középszerű, sőt némely részben kétes képességű, de minden esetre kölcsönös önérdék által együvé forrt kormányzat téves működését olyannyira, hogy a kormányzatból rövid idő alatt a deákpárt szabadelvű elemei kilépni s ezzel a káros következmények felelőssége elől visszavonulni kényszerítve voltak.

Noha a párt ekénti alakítása s a szabadelvű deákpárti elemeknek a kormányzati kilépése még az első miniszterium elnökének működési idejére vezetendő vissza, a pártok közötti elkeseledés mindamellett sem volt tapasztalható Andrássy gróf idejében oly nagy mértékben, mint a hogy elmenetelével bekövetkezett.

Mert Andrássy gróf egyénileg országos bizalommal bírván, kitűnő politikai tulajdonai észszerű felhasználásával e bizalmat még a mérsékelt ellenzék legnagyobb része előtt is fel tudta tartani, s ez által a szabadelvű deákpárt gyakori s okadatolt elégedetlenségét hatálytalanítani. *Azonkívül képes volt a létrehozott vakon engedelmeskedők pártját csakugyan a feltétlen engedelmeskedés korlátai közé szorítani s a párt működését egyéni akaratára és céljainak alárendelni.*

Hogy azonban ő sem haladhatott volna a megkezdett uton és eszközökkel sokáig, arról az utolsó évben talán ő maga volt legjobban meggyőződve.

Az önállólag gondolkodó első miniszterek helyett legnagyobb részt vakon engedelmeskedő miniszteri névvel felruházott, sok részben tehetőség, általában pedig kormányzati gyakorlat nélküli képviselők foglalván el, hazánk ügyei csak is Andrássy gróf által közvetlen vezetett külügyi irányban részesültek előmenetelben, belügyeink azonban határozottan visszafelé indultak.

Valjon nem volt-e ezen szomorú tapasztalás is egyike a többi indokoknak arra nézve, hogy Andrássy gróf elnöki székét a külügyi miniszteri tárczával cserélte fel, arra egyedül ő válaszolhatna, mireánk azonban nehezen sulyosodott téves belkormányzati működésének a jelen szomorú, de szükségképi eredménye.

Andrássy gróf elmenetével a vakon engedelmeskedők pártja az őt egyedül korlátozni tudó mesterétől megszabadulván, engedelmeskedés helyett a szabad rendelkezés után vágyott. *Ezen pártot egy emberi erő, lett volna az még oly kitűnő és népszerű is, többé alig lett volna képes korlátozni.*

Csak is a szabadelvű hazafias deákpart és a mérsékelt ellenzék egyesülése és az általuk szabad és független országos új választás útján létesítendő egézséges többség lehetendett hivatva már akkor, a

képesség nélküli kormánypárt további káros működését megszüntetni s az ország belügyeit egészséges alapokra fektetni.

Ennek keresztülvitele az új miniszterelnök képessége, bizalma és alkotmányos érzületétől függött, de fájdalom! Lónyay gróf személye majdnem a legkevésbé volt alkalmas a különben is nehéz, ő reá nézve azonban legyőzhetlen akadályokkal bíró kiegyenlítés elérésére.

E lehetetlenséget legjobban tudta maga az új miniszterelnök, s azért nem is fáradozott egy hazafias szabadelvű párt kiegyezés utjáni létrehozatalán, hanem fáradozott inkább a már akkoriban kormányképes mérsékelt ellenzék minden ároni gyengítésén *és e mellett egy Lónyay-feltétlenül engedelmeskedő párt alakításán.* Mindezekre készen találta a segédeszközöket, itt volt a kizárólagos uralom után vágyó kormánypárt, a hivatalnokokból álló kétes képességű és a magas hivatalhoz mindamelletts is ragaszkodó ministerium és az ő leendő pártja, melynek létét s megerősbulése utáni törekvését egyelőre még titkolta. Hogy a most nevezett evalitíóval mikép sikerültek a legutóbbi választások, azt mindenki tudja.

Deák Ferencz nagy hazánkfia érdemteljes nevének köpenye alatt megindult a magánérdek előmozdítására célzó toborzás és a hatalomnak a választások körüli még oly igaztalan

felhasználására maga a kormány nyújtotta az első példát Pozsonyban, *hol az új kormányelnök csak is a létezett czélszerű városi kerületek törvény ellenes újra alakításával győzhetett.*

Maga a kormány kettős különböző irányban haladott, a mennyiben Lónyay gróf saját pártja létesítésén működött, a többi tagok ellenben a régi gárdával szövetkeztek. Egyet hagytak ki azonban számításaikból, azt tudniillik, hogy a conservatívek, látva a vészteljes irányt, kötelességüknek tartandják a haza érdekében szinte a küzdőterre lépni ki.

Hazánk lakói erkölcsi érzületére oly vészteljesen ható legutóbbi választások végre befejeztettek, és az eredmény a deákpárti elem növekedésére mutatott.

Hogy azonban a többség nem volt egy országos párt, hanem legnagyobb részt csakis magán, különböző érdekek pártja, minden gondolkodó ember előtt már előre tudva levő dolog volt.

Az országgyűlés kezdetével mindamellett is megegyezett ezen különböző elem egy fő elvben, t. i. az ellenzék végképi kiirtásában s törekvésüket ez irányban meg is kezdték.

Míg e többség leggyarlóbb tagja is csak úgy félvállról nézte le az ellenzék legkiválóbb vezéreit, addig a mérsékelt ellenzék törvényes programja mint forradalmi elv, ünnepélyes átok

alá vettetett most már hivatalosan, s tőle létének jogosultsága megtagadtatott. S valóban nem is tudhatni, hogy a naponként növekvő elkeseredés mire vitte volna a házat, ha kellő időben Sennyey báró nagy hatású és még nagyobb horderejű beszédjével az önérdék pártját el nem némitja.

A most említett beszéd volt a forduló irány. Mert az önérdék tapasztalván egyrészt saját semmisségét, másrészt pedig, hogy a conservatívek — legalább a közjogi kérdés tekintetében — a deákpárt legszabadabb elvű töredékét képezik, ezen a téren az ellenzéket nem merte többé megtámadni.

A közjogi vita, a szabadelvű párt fényes győzelmével elnémítottván, helyét a deákpárti különböző elemek egymás közötti surlódása foglalta el. Az új Lónyay-párt és a régi gárda estek hajba egymással, és a vita Lónyay visszalépése és Szlávy miniszteriumának életbe léptetésével végződött.

Hazánk kiválóbb polgárai között nagyon kevesekre fogunk akadni, kik a magyar miniszterelnökségre *szakképzett miniszter társak létét feltételezve*, annyi jó tulajdonokkal birjanak mint maga Szlávy. Országgyűlési megbízható többség nélkül, kellő kormányzati szakerők hiányában, kimerített pénztár és hitel mellett azonban, a legerélyesebb államférfi sem érvényesítheti magát, annyival kevésbé sikerülhetett ez Szlávy nál,

a ki létező erőket becsületes tapintattal vezetni igen, de azokat teremteni s illetőleg előállítani nem képes.

A bizalom tehát ministeriuma iránt annyival kevésbé gyökerezhetett meg, mert azt az országgyűlési többség egyes töredékei is aláásták.

A lefolyt évek szomorú történetének tárgyilagosságot ecseteléséből következik most már, hogy a multak mulasztásai, az állam anyagi kimerülése és hazánknek az örvény széléhez jutása egyes-egyedül annak tulajdonítható, hogy 1867-től fogva, eleinte a deák-, később pedig a kormánypárt nem a haza, hanem egyedül pártjuk érdekében jártak el, minden egyes törvény, az ország minden hivatala és jövedelme nem a haza, hanem a párt érdekében hozatott és használtatott fel, míg ellenben a legégetőbb intézmények, ezek között a hiányzó polgári és büntető törvények, az adóreform stb. miután azokat az uralkodó párt hatalmának növekvése közvetlenül nem kívánta, visszamaradtak, hogy a külföld ily kormányzat iránt bizalommal sem nem lehetett, sem nem lehet, és hogy végre a közjogi kiegyezkedés 10 éves tartamának vége felé közeledtével: mi nem csak hogy nem javítottunk a belintézményeken semmit, hanem az önérdek átkos szellemét a haza népeiben is szitván, azt erkölcsileg rontottuk, az országot pedig anyagiilag kimerítettük.

De következík mindezekből az is, hogy a deák-párt eredeti és a mérsékelt ellenzók jelen elve a közösügyi intézmények tekintetében, egyáltalában nem tér el annyira egymástól, hogy e pártok a haza megmentését együttesen ne eszközölhessék, a minek ha nem sikerül, a mérsékelt ellenzék egyáltalában nem leend az oka.

Mert ez utóbbi, látván a vésteljes rohamot és belátván azt is, hogy az országos pártok egyike sem képes ez idő szerint hazánk ezernyi baján gyökeresen segíteni, hanem csak is a szabadelvű pártok koalíciója, melynek előbb utóbb elvi kiegyezés leend szükségképi vége, egy pillanatil sem késett kinyilatkoztatni, hogy kész a jelenleg fenálló közjogi alapon is részt venni a kormányban, sőt egyik része tovább is ment, elfogadván a közjogi egyezés tekintetében a kormánypárt jelenlegi álláspontját, megtett tehát az ellenzék mindent, amire hazánk valódi érdekében kötelezve volt, többet követelni tőle nem csak hogy nem lehet, hanem hazánk jövője érdekében nem is szabad. És mégis mért marad el a koalíció?

Mert az országgyűlést nem az ország érdeke, hanem sok tekintetben más célok hozták össze, melyek a pártok egyesülése esetében kivihetlenné válnak.

Amde hazánk lakói legnagyobb része meguntá

már a magán-érdekek vétkes harczát és tudja, hogy rajta csak is egy képesített és becsületes kormány feláldozó erélye és évekre kiterjedő alapos rendszer szerinti tevékenysége segíthet; hazánk népe tudja, hogy az ország anyagi viszonyai csak is azon esetben rendezhetők, ha ugy a közösügyi, valamint a beligazgatási téren is elérhető reformok eszközöltetnek, s ezek által a szükséges állami kiadások fedezete eléretik, az sem titok többé, hogy anyagi viszonyaink rendezése aligha fogja az állami javak feláldozását kikerülhetni s hogy ez utóbbi áldozat csak is akkor segitend némileg, ha czélszerű becsületességgel hajtatik végre, mindenek felett pedig arról győződött meg a nemzet, hogy bármelyik politikai párt egymagábani kormányra jutása esetében, szükségképpen az eddigi előzmények folytatása fog következni, vagyis az egész ország kárával járó pártkormányzat s annak erősítése.

A fentjelt feladatnak megfelelni és egy párt érdekébeni kormányzatot kikerülni, a most létező politikai pártok közül valjon melyik vállalkozhatna?

Melyik párt rendelkezik önmagában nem csak a megkivántató szakerőkkel, hanem úgy az ország, valamint a korona részéről is megkivántató évekrei bizalommal, melyik párt dicsekedhetik csak is az összes pártok által kifejtethető azon tekintélyel, mely a közösügyi érdekek

békés és törvényes utoni előnyösebb megoldásához nélkülözhetetlen.

És ezeken felül valjon meggondolták-e a pártok, hogy a miniszter egymaga igen sok, de nem minden s hogy a miniszteriumokban legnagyobb részt tanulók és nem szakértő segédek működnek?

Meggondolták-e a pártok azt is, hogy hazánk legjobb esetben talán hosszú évekre kiterjedő jövője függ a szó szoros értelmében a legközelebbi miniszterium megalakulásától és hogy képesített ember csak is hason képességű társakkal vállalkozhatik a nagy és feláldozást igénylő feladat megoldására, míg ellenben képesség nélküli miniszterek csak is önmaguk és az ország szűgyenét idéznék elő.

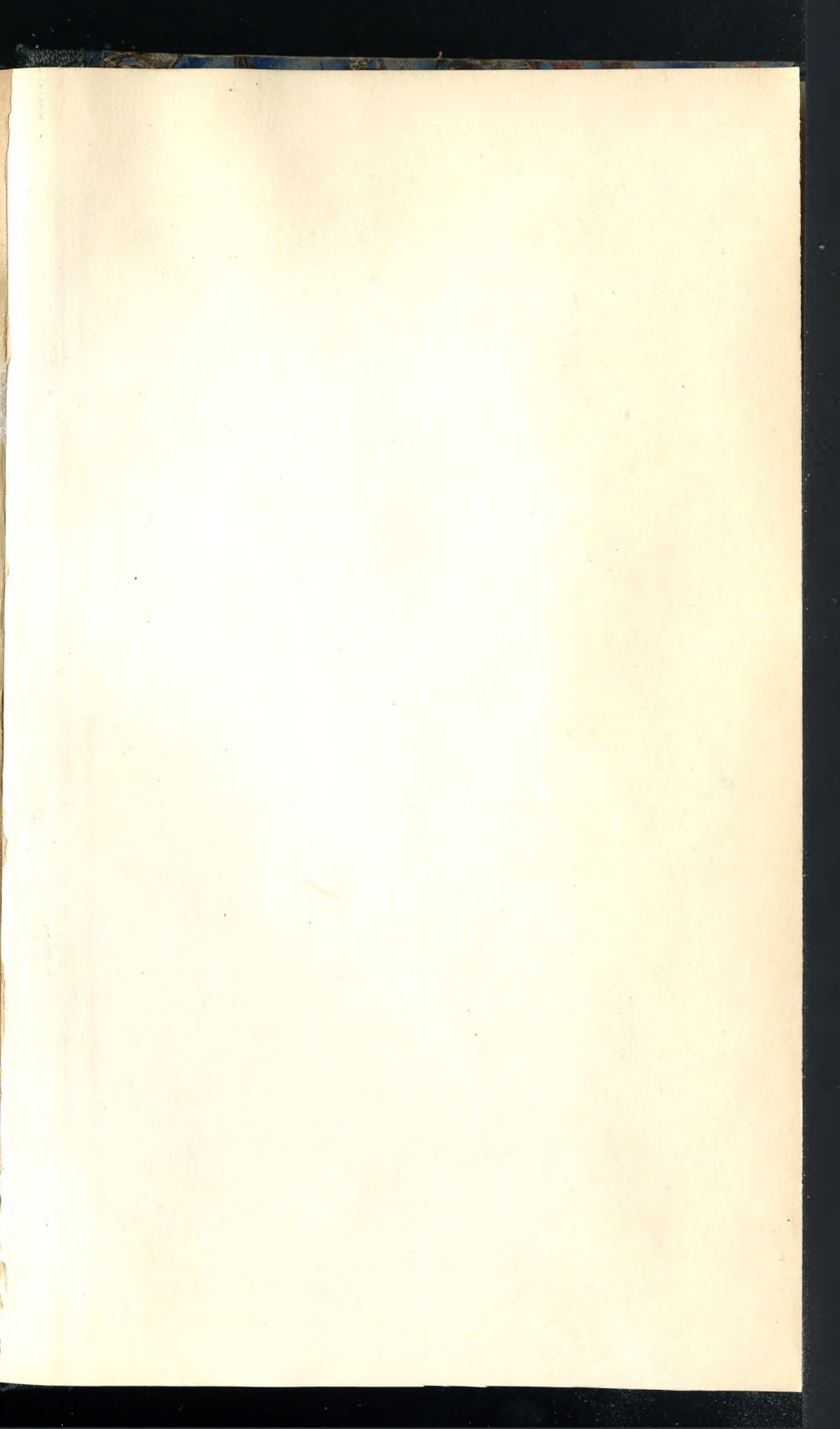
És ha mindezeket meggondolták a pártok, ha minden egyes országgyűlési képviselő magába száll, akkor lehetetlen be nem látnia, hogy az egész országban is vajmi kevés a nagy feladatnak megfelelő szakerő, lehetetlen, hogy jobbról balról be ne lássa egynémelyik azt is, hogy az álmódosított magyar miniszteri pályát előbb alsóbb fokú hivatalnál kezdje és pedig erélyes, több évekre kiterjedő szorgalom kifejtése mellett.

Ha pedig a pártok mindezekről vagy nem gondolkoznak, vagy nem akarnak gondolkozni, akkor szerény célja volt e soroknak: figyelmez-

tetni őket, hogy gondolkodnak mindezekről az országgyűlésen kívül a nagy hazában, és hogy e kaza lakói többsége, tartozzék az akár az ellenzék, akár pedig a szabadelvű deákpárthoz, az országot megmentő, az egész ország és nem egy pártra kiterjedő helyes rendszer szerinti kormányzatot csak is azon esetben képzel elérhetni, ha a hivatott pártok közül szükség esetében coalitio útján mindenekelőtt egy független, szakképes és becsületes erélyű kormány alakul, még pedig a hazafias deákpárt által eleve kimondott, a balközép által pedig a legutóbbi választások alkalmával elfogadott abbeli programmal: *a hazai belintézmények józan és helyes rendezésének segedelmével az állami hiányzó követelmények visszaszerzésén is, — az idő folyama alatt és a béke utoni lehetőség határai között fáradozni; mert csakis ily programmal leend meg az új kormánynak a szükséges évekre kiterjedő országos bizalma.*

Dr. Virava József.

D^e BALLAGI GÉZA.

2012

2002

